

De stal wordt bevolkt door koeien en pinken, respectievelijk links en rechts van de voergang. Links achteraan is de melkstal en rechts achteraan de ruimte met diepstrooiselboxen voor de twaalf 'keuringskoeien'.

De homozygoot hoornloze Caudumer Lol 303 (Mitey P x Lawn Boy P) is de volle zus van de eveneens homozygoot hoornloze fokstier Europol van KI Kampen. Lol 303 realiseert lactaties van meer dan 11.000 kilo melk met ruim 5 procent vet en 4 procent eiwit in 305 dagen.

Anky 4 (Kylia x Spencer) was de afgelopen twee jaar de hoogst productieve roodbonte van Nederland. In haar huidige lactatie wordt ze na 142 dagen voorspeld op 17.210 kilo melk met 4,74 procent vet en 3,50 procent eiwit in 305 dagen.

Homozygoot hoornloze fokstier Europol kan concurrentie prima aan 'Volle zus onze ideale koe'

Sietze Henk Haytema uit Koudum (FR) draait al een aantal jaren met succes mee in de topfokkerij. „Ik vind het leuk en verdien eraan, maar stop ermee zodra het geld begint te kosten.“ De Fries met een voorliefde voor roodbont fokte de roodfactorstier Caudumer Europol PP, een homozygoot hoornloze fokstier die kan concurreren met de gehoorde stieren.

Het lijkt een kwestie van tijd voordat de discussie over het onthoornen van kalveren weer oplaait en een verbod weer een stap dichterbij komt. Pas dan zal vermoedelijk het gebruik van hoornloze stieren echt een vaart gaan nemen. Aannemende dat het verkrijgen van hoornloosheid via genetische modificatie verboden blijft, zijn het de stieren die van nature hoornloos zijn, die het dan moeten doen. En eigenlijk zijn dan alleen de homozygoot hoornloze stieren interessant. Alleen van deze fokzuivere dieren zijn niet slechts de helft, maar alle nakomelingen

hoornloos. Homozygoten zijn nog erg schaars, maar Sietze Henk Haytema uit Koudum fokte al zo'n stier. Deze Caudumer Europol heeft zijn eerste dochters inmiddels in de derde lactatie en kan de concurrentie met de gehoorde fokstieren prima aan.

Aparte groep

Verwacht geen poespas op het bedrijf van Haytema. De 70 melkkoeien lopen in een stal uit 1987, die een keer is verlengd en een keer is verbreed, maar waarvan de laatste

verbouwing zeker alweer tien jaar is geleden. Het jongvee – met maar liefst 160 stuks groot in aantal – is buiten in iglo's, in de oude schuur, in een stalletje achter de schuur en in de koeienstal gehuisvest. „Ik boer heel makkelijk. De koeien worden twee keer daags in een 2 x 6-stands visgraat melkstal gemolken, zonder automatische afname en de spenen worden ook niet gedipt na het melken. Het belangrijkste zijn een goede koe, een goede kuil en een goed brokje“, vindt Sietze Henk Haytema (41). De eenvoudige omstandigheden gelden

althans voor het grootste gedeelte van de koeien. De veehouder heeft links vooraan in de stal 12 koeien apart gehuisvest, het eerste rondje dat 's ochtends en 's avonds door de melkstal gaat. „Dat is omdat we met koeien naar de keuring gaan. Ze beschikken over diepstrooiselboxen om de benen droger te krijgen en krijgen een iets ander rantsoen, zodat ze voortdurend over een goede keuringsconditie beschikken.“

Roodbont

Waar Europol hoornloos en zwartbont is (weliswaar met de roodfactor), is Haytema de laatste jaren vooral bekend geworden met zijn roodbonte Holsteins. Een afwijkende voorkeur in Friesland die al van heel lang geleden stamt. „Mijn vader en grootvader kochten al in de jaren zestig roodbonte dieren bij de boeren op, want roodbont was uit den boze, en ze deden ook een roodbonte stier bij de koeien.“ Sietze Henks vader had echter niet zo veel met fokkerij, zodat zijn zoon de stierkeuze al vanaf zijn twaalfde doet en ook hij bleek een voorliefde voor roodbont te hebben. Haytema kwam op zijn 23-ste van school en ging toen direct thuis in het bedrijf. Senior werd al snel ziek en overleed ook kort daarna, zodat hij er al op jonge leeftijd alleen voor kwam te staan, al was hij toen al samen met zijn vrouw Tjitske (38).

De koeienamen die al van oudsher op het Caudumer-bedrijf aanwezig zijn, zijn Hinke en Lol. „De vrouw van een boer van wie in de jaren zestig eens een rood kalfje werd gekocht, heette Lol“, verklaart de veehouder. Langzaamaan steeg de kwaliteit van de veestapel en liepen er ook AB-waardige rode Hinkes en Lollen rond. „Op een gegeven moment meldde Henk Verheij van CRV zich voor embryo's. Nadat we aanvankelijk de boot wat afhielden, zijn we er toch op ingegaan, wat leidde tot een omzet en aanwas van boven de 20 cent.“ En dat smaakte duidelijk naar meer.

Topfokkerij

Inmiddels doet Haytema volop mee aan de topfokkerij. Zo wordt het DNA van alle

aanwezige dieren structureel onderzocht en wordt al een aantal jaren alleen de 5 procent hoogste pinken (puur op basis van genomics) gespeeld, waarna de resulterende embryo's op het eigen bedrijf worden ingezet. In 80 procent van de koeien gaat dan ook een embryo en ook koopt Haytema geregeld koppeltjes jongvee aan, die moeten gaan dienen als ontvangster. „De meeste pinken gaan als melkkoer weer weg, maar er zit ook wel eens een goede tussen, zoals uit een Deens koppel. Deze Paradise-vaars Caudum Doutzen kreeg 88 punten en liep eind vorig jaar mee op de HHH-show, waar ze vijfde werd in de rubriek.“

De veehouder werkt ook met drie ontvangsterbedrijven, waaraan hij de embryo's weggeeft en waarvan hij de hoogste terugkoopt. CRV verricht zo'n 70 spoelingen per jaar op het bedrijf, maal gemiddeld zeven embryo's per spoeling, wat op jaarbasis 500 embryo's oplevert. Tweehonderd gaan er weg voor de handel en 300 worden er ingezet, wat op jaarbasis zo'n 150 kalveren oplevert. Haytema laat zijn dieren overigens zowel door CRV als door de Duitse KI's (via K&L) genotypen. „Dat zorgt voor handel. Als je met slechts één partij zaken doet, komen ze alleen halen wat ze nodig hebben. Nu kun je ze nog een beetje tegen elkaar uitspelen.“

Hoornloosheid

De hoornloosheid kwam in de veestapel door de aankoop van vijf rietjes van Lawn Boy. „Daar kwam een hoge hoornloze Lol uit, die als pink én als vaars is gespeeld en waar we veel hoge dieren van hebben overgehouden“, aldus Sietze Henk. Deze roodbonte Lol 292 P was de moeder van Europol PP, een zoon van Mitey P. Europol kreeg dus zowel het hoornloosheidsgen van zijn moeder als dat van zijn vader mee. Europol noteert een NVI van 176 punten (197 op roodbontbasis) en scoort positief voor melk en gehalten. Hij noteert een fokwaarde van 107 voor zowel celgetal als vruchtbaarheid en scoort zelfs 110 voor persistentie en 112 voor laatrijtheid. Met 106 heeft hij tevens een prima exterieurindex. Het opvallendste in negatieve zin is eigenlijk

de brede speenplaatsing (89 voor en 94 achter). „Ze staan er recht onder“, stelt Haytema, „de spenen staan niet naar elkaar toe, wat heel geschikt is voor een robot.“ Overigens bleek het niet eenvoudig om de homozygotie bij Europol aan te tonen. „De stier is twee keer bij CRV getest. De eerste keer was hij homozygoot, de tweede keer was de tweede 'P' weg en leek hij dus heterozygoot en daarom heeft CRV de stier toch niet genomen.“ Een neefje van de veehouder werkte op een grootschalig melkveebedrijf nabij Leeuwarden, waar de stier vervolgens als dekstier heen ging. „Toen de eerste 25 nakomelingen allemaal hoornloos waren, bleek de stier dus toch homozygoot. Daarop heb ik Erik Laarhuis van KI Kampen gebeld en die bleek geïnteresseerd.“

Ideale koe

Hoewel moeder Lol 292 er niet meer is, heeft Haytema nog wel een volle zus van Europol op stal, die eveneens homozygoot hoornloos en bovendien roodbont is. Deze vierdekalfs Caudumer Lol 303 is met 88 punten voor het algemeen voorkomen niet alleen fraai, maar weet ook in de melkstal van wanten. Ze maakte lijsten van meer van 11.000 kilo melk met ruim 5 procent vet en 4 procent eiwit in 305 dagen. „Ze is eigenlijk de ideale koe. Als pink was ze hoogwaardig, ▶

De jongste kalveren worden buiten in iglo's gehuisvest.

De 'keuringskoeien' worden apart gehuisvest. Deze twaalf koeien hebben de beschikking over diepstrooiselboxen en krijgen een rantsoen met extra hooi, soja en vet.

De winnende bedrijfscollectie van de HHH-show van 2015 met van links naar rechts Anky 4 (Kylan x Spencer), Hinke 199 (Destry x Classic) en Lol 303 PP (Mitey P x Lawn Boy P).

Haytema boert naar eigen zeggen heel makkelijk. De koeien worden in een 2 x 6-stands visgraat melkstal gemolken, zonder automatische afname. Ook worden ze niet gedipt of gesprayd.

Sietze Henk Haytema noemt de plaatselijke keuring in het centrum van Workum de mooiste keuring. In 2016 werd Caudumer Lol 330 P, een Snowfever-dochter van Lol 303, er tot vaarzenkampioene verkozen.

waardoor we er 25 embryo's uit hebben gewonnen, als vaars nog eens tien en ze voerde onze winnende bedrijfscollectie aan op de HHH-show van 2015. En nu doet ze het supergoed in de melkstal." Een nadeel voor de fokkerij is overigens wel dat zowel Europool als Lol 303 drager is van het erfelijke gebrek CD. En dat geldt ook voor Caudumer Powerplay PP (Parker P x Magna P), een eveneens homozygoot hoornloze kleinzoon van Lol 292, die CRV inzette. Ook roodfactorstier Powerplay scoort met 135 NVI-punten verdienstelijk. Zijn dochters zijn niet te groot en de stier heeft nauwelijks zwakke onderdelen. Eigenlijk is het wel bijzonder dat Haytema zo 'gemakkelijk' homozygoten fokte. Bij de combinatie tussen twee hoornloze dieren is de kans namelijk maar één op vier dat er een homozygoot hoornloos dier ontstaat (de kans op een gehoord dier is net zo groot). „De 'P' ging vaak mee naar de volgende generatie, we hebben veel geluk gehad", bevestigt de veehouder.

Geen prioriteit

De hoogste stier van Duitsland (hij heeft in Nederland een NVI van 299 punten), de jonge hoornloze Batch P (Battlecry x Rocky), is eveneens een kleinzoon van Caudumer Lol 292 P. Toch heeft hoornloosheid geen absolute prioriteit in het fokbeleid van Haytema. „Het niveau is vaak nog niet hoog genoeg." Daarbij gaat de fokker uit van de Nederlandse NVI en

de Duitse RZG. „De Amerikaanse TPI is niet interessant. De Amerikaanse stieren komen te laat beschikbaar en bovendien is de TPI voor roodbont überhaupt niet interessant." Het fokdoel op het bedrijf is, hoewel Haytema graag aan fokveedagen deelneemt, niet een keuringskoe, maar een goede gebruikskoe met een hoge index. „Ook omdat de gehalten bij de extreme exterieurfokkerij vaak te laag zijn." Dat maakt het succes op fokveedagen voor hem des te mooier, zoals de kampioenscollectie op de HHH-show van 2015 met de al genoemde Lol 303, Hinke 199 (AV 90, Destry x Classic) en Anky 4, de afgelopen twee jaar de hoogst productieve roodbonte van Nederland. „Ik koop soms een dier aan om ze de concurrentie met de Hinken en de Lollen aan te laten gaan", aldus Sietze Henk. Zo kocht hij op een internetveiling van K&L Molenkamp Anky 4 (Kylan x Spencer) van de familie Van Wichen uit Maasbommel (zie het vakblad Melkvee van september 2017), die hij omschrijft als 'een gewoon pinkje', die overigens wel ruim 40 embryo's voortbracht. Anky heeft inmiddels de excellentstatus en produceerde al 77.403 kilo melk met 4,36 procent vet en 3,55 procent eiwit in slechts 1.675 dagen.

Anky 4

In haar meest recente afgesloten lijst (de vierde) produceerde Anky in 524 dagen maar

lieft 24.130 kilo melk met 4,47 procent vet en 3,58 procent eiwit. En in haar huidige lactatie wordt ze na 142 dagen voorspeld op 17.210 kilo melk met 4,74 procent vet en 3,50 procent eiwit in 305 dagen. Niet dat de koe lange lijsten maakt vanwege een vruchtbaarheidsprobleem, integendeel. Ze kalfde voor het eerst op twee jaar en zes maanden en voor de vierde keer op vijf jaar en zes maanden. „Ik heb haar daarna bewust laten uitlopen, anders moest ik haar met 40 liter droogzetten." Nadat Anky als pink was gespoeld, werd er uit Anky's natuurlijke dracht tot Haytema's spijt maar liefst vijf keer achter elkaar een stierkalf geboren. Stiertjes die overigens als dekstier zijn verkocht. Uit haar pinkespoeling zijn er enkele zonen naar Duitsland gegaan en inmiddels heeft KI Kampen belangstelling getoond voor twee zonen van Wisent en Carnival van haar kleindochter Caudumer Anky 19 Red (Bolt x Dakker x Kylan). Anky 4 had als jonge koe een wat ruime uier, vertelt Sietze Henk, maar dat is sindsdien weinig meer veranderd. Toch zal ze volgens haar eigenaar geen fokveedag meer winnen. Maar daarvoor heeft hij dan ook genoeg andere ijzers in het vuur. Zo won hij de afgelopen drie jaar de regionale fokveedag Kokedei, midden in Workum, met drie verschillende koeien. „De keuring in het centrum van Workum is de mooiste die er is, met 3.000 tot 4.000 man rond de ring", aldus Sietze Henk. „Met fokveedagen moet het

vooral ook gezellig zijn. Vaak komen er dan wel twintig man hier over de vloer en vloeit het bier rijkelijk."

Plezier

Haytema is naast melkveehouder ook fanatiek voetballer en heeft zijn bedrijf eenvoudig ingericht, zodat de werkzaamheden indien nodig makkelijk door een ander kunnen worden overgenomen. Hij heeft enkele melkers en handhaaft zijn melktijden niet al te strak. „Het is ook wel eens een uurtje later." Wel doet Sietze Henk alle werkzaamheden in principe zelf, waarbij het landwerk grotendeels wordt uitbesteed. Hij zegt plezier in het werk als prioriteit te hebben en daarbij niet afhankelijk te zijn van de fokkerij. „Ik ben met fokkerij bezig omdat ik dat leuk vind, maar ook omdat er geld mee is te verdienen. Maar het is wel zo dat zodra het geld begint te kosten, ik eruit stap." De veehouder heeft 250 dieren op ruim 100 hectare grond, waarvan 70 melkkoeien, 20 stieren en 160 stuks jongvee. „Met mijn grondareaal kan ik er ook voor kiezen om jongvee af te stoten en meer koeien te gaan melken." Sietze Henk zegt nu nog niet van de melkprijs afhankelijk te zijn, maar wordt het dan wel. „De fokkerij zorgt nu met de verkoop van stieren voor de inkomsten, evenals het natuurbeheer en de vergoedingen voor de grote aantallen ganzen die hier neerstrijken." Vooralsnog zet de veehouder zijn huidige

koers voort. Hij is tevreden over de resultaten, al durft hij ook best kritisch te zijn. „De genomics-techniek is een hulpmiddel en geen wondermiddel. Toch is het zo dat de uitslagen als jong dier er later in de praktijk goed uitkomen." Sietze Henk zegt 75 procent van zijn koeien 'voor het leven' te kunnen verkopen. „Er is door de fokkerij niet veel ondereind en er gaan ook wel AB-koeien weg." Haytema hanteert zijn werkwijze, omdat de KI's zich bij hem melden en hij met de hoogste dieren het meeste geld kan verdienen. „We moeten met het hoogste fokken om KI-interesse te houden en een goede omzet en aanwas te krijgen." Toch is het niet zo dat hij rücksichtslos de hoogste genoomstieren kiest. „Ik heb de indruk dat je met genomics smalle koeien krijgt en we willen brede koeien houden. De genomicsfokkerij houdt namelijk wel in dat wij als fokkers met het restproduct zitten." Maar ook de jonge stieren hebben (genoom) fokwaarden en daar selecteert Haytema in, waarbij hij let op zaken als positieve gehalten, goede benen en een ruim gebouwde koe (voldoende voorhand en inhoud) met niet te veel hoogtemaat. „We willen hoge gehalten en een goede gebruikskoe overhouden." Haytema fokte tot dusver tien honderdtonners en één tientonner. Deze Caudumer Hinke 34 (Jubel x Lica x Elton) is enkele jaren de koe met het hoogste economisch jaarresultaat van Nederland geweest. Haytema heeft in het recente verleden sterk

gefocusd op vruchtbaarheid en celgetal en beide met goed resultaat, aldus de fokker. Inmiddels krijgt klauwgezondheid meer aandacht. „De melksnelheid is tegenwoordig een punt van aandacht, maar persoonlijk vind ik een iets ondergemiddelde melksnelheid wel prettig met het oog op de uiergezondheid." In tegenstelling tot veel collega-fokkers is Haytema nog altijd de enige eigenaar van alle dieren op zijn bedrijf. „Bedrijven als CRV, K&L en Diamond Genetics kopen zich tegenwoordig meer en meer in wat betreft de toppers op de melkveebedrijven. Maar ik wil zelf baas blijven. Het gevolg is wel dat ik zowel de lusten als de lasten heb."

Uitschieter

Met de komst van CRV's Dairy Breeding Center nabij Leeuwarden wordt het er voor de fokkers niet eenvoudiger op de concurrentie op embryogebied aan te blijven kunnen. „Maar voor hoge pinken willen ze wel goed geld betalen. Het punt is dat je zo nu en dan gewoon een uitschieter moet hebben." Groter groei is overigens niet Haytema's ambitie. „Het liefst zou ik twaalf koeien melken en wat spelen om de kost te verdienen, met daarnaast nog wat vogelbeheer erbij", zegt hij gekserend. Om serieus te vervolgen: „Als ik verdubbel, werk ik voor de bank en niet voor mezelf. Optimaliseren en goed voor de koeien zorgen is belangrijker." ■

Bedrijfsgegevens

Sietze Henk (41) en Tjitske (38) Haytema houden met hun kinderen Lyanna (14), Fenna (12) en Age Hessel (9) in Koudum (FR) 250 dieren, waarvan 70 melkkoeien, 20 stieren en 160 stuks jongvee. De productie ligt op 8.500 kilo melk met 4,55 procent vet en 3,65 procent eiwit. Met het oog op de fosfaatrechten is er in tegenstelling tot de gehalten geen doelstelling om de kilogram melkproductie te verhogen. „We willen zoveel mogelijk ruwvoer in melk omzetten." Sietze Henk heeft altijd in grond geïnvesteerd en beschikt daardoor over een areaal van 100 hectare. De helft is in

eigendom, 20 hectare wordt van de buurman gepacht en 30 hectare van Staatsbosbeheer. De koeien worden in de zomer overdag geweid en krijgen voor de rest in principe een gemengd rantsoen. Haytema heeft een mengwagen samen met twee andere veehouders in gedeeld eigendom. De graskuil is nu echter zo 'makkelijk' dat er volgens hem niet gemengd hoeft te worden. De koeien krijgen een rantsoen van 80 procent graskuil en 20 procent maïs, aangevuld met krachtvoer via automaten en lokbrok in de melkstal. De 12 'keuringskoeien' die apart staan,

krijgen hooi en een kilo soja extra en 300 gram vet, vooral voor de conditie. Haytema beschikt over een veestapel met gemiddeld 86 punten en gebruikt 'het hoogste genomicspul wat hier past'. Hij levert ook geregeld fokmateriaal aan de KI's en heeft nu spoelpinken uit combinaties als Silver x Lawn Boy (hoornloos), Riverboy x Debutant x Stellando x Lawn Boy en Finder x Aikman. „Roodbont moest de afgelopen jaren meer melk hebben, maar wij hebben ook altijd de gehalten erbij gehouden. Dat komt nu in het fosfaattijdperk mooi van pas."

